

40. Проект Закону Про Президента України (н. д. Мороз О.О.) [Електронний ресурс]. – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=6855

41. Проект Закону Про Президента України (н. д. Зварич Р. М., Коліушко І. Б., Мороз О. О., Ющик О. І.) [Електронний ресурс]. – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=12148

42. Про скасування Конституції і деяких законів Автономної Республіки Крим: Закон України № 92/95-ВР від 17 березня 1995 року. – <http://zakon2.rada.gov.ua/aws/show/92/95-%D0%B2%D1%80>

43. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1466 (2005) «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» [Електронний ресурс]. – <http://www.minjust.gov.ua/0/6782.er>

44. Серьогіна С. Г. Компетенція Президента України: теоретично-правові засади: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 1998. – 237 с.

45. Виступ представників Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України в

Конституційному Суді України під час розгляду справи щодо конституційності Указу Президента України // Вибори та демократія. – 2007. – № 2(12). – С. 34–69.

46. Верстов В. В. Нормативные правовые акты Президента Российской Федерации: Теоретический и историко-правовой анализ: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Краснодар, 2006. – 196 с.

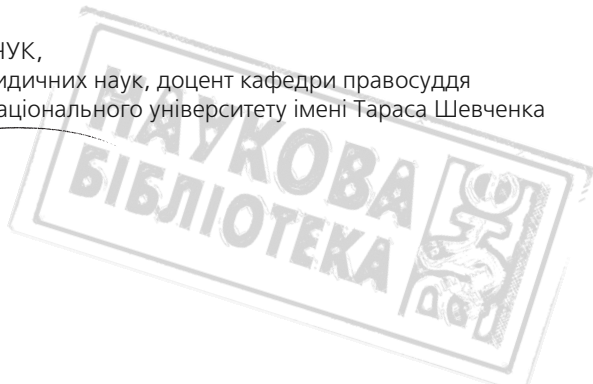
47. Гончарук П. С., Скомороха Т. В. Міжнародний досвід експертного забезпечення підготовки проектів законодавчих актів // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2010. – № 1. – С. 20–27.

48. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 17, частини другої статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про гарантії діяльності народного депутата України): Рішення Конституційного Суду України № 7 від 10 квітня 2003 року [Електронний ресурс]. – <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/v007p710-03>

Доктринальні засади підготовки висококваліфікованих юристів нової генерації у XXI столітті: засоби, методи, технології

Петро БІЛЕНЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Початок третього тисячоліття позначився оновленими поглядами світової спільноти в майбуття, визначенням ціннісних властивостей суспільного життя, які характеризують його якість. Світ визнав, що добробут, освіта та здоров'я людини є головними чинниками якості її життя, а якість освіти – основною метою, пріоритетом розвитку суспільства XXI століття [3, с. 4].

А це означає, що стратегічні орієнтири розвитку юридичної освіти, правничої науки і сфери кримінального судочинства доцільно будувати на основі використання інтерактивних засобів навчання, інноваційних засобів пізнання, ноотехнологій і грид-технологій.

Стосовно особливостей наукового забезпечення використання сучасних засобів пізнання для дослідження проблем правничої освіти і юридичної науки та практики конституційного, адміністративного, цивільного, господарського і кримінального судочинства в науковій літературі, на жаль, поки що не сформовано єдиної концептуальної думки. Водночас ми поділяємо позицію таких учених, як С. Бабаїв, С. Леушін, В. Реутов та інших, котрі цю сферу розглядають у нерозривній єдності – пізнавальної правової діяльності й сформованого на її базі соціально-правового досвіду [6, с. 139]. Саме досвід, писав ще І. Гете, – «ось учитель життя вічного...» [7, с. 187]. Отже, юридична освіта, правнича наука й практика

конституційного, адміністративного, цивільного, господарського та кримінального судочинства – це конкретна професійна діяльність з надання правових послуг громадянам, суспільству, державі, а також світоглядна освітня сфера пізнання, яка сприяє тлумаченню та застосуванню нормативно-правових актів, узятих у єдності з науковими здобутками та накопиченим соціально-правовим досвідом [2, с. 381].

Україна, як зазначається в ст. 1 Конституції України, є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [5, с. 7], що знаходиться в перехідному періоді та, як і будь-яка інша країна, котра перебуває в такому стані, вирішує нині досить складний комплекс світоглядних, гносеологічних, освітнянських, наукових і праксеологічних завдань:

– по-перше, потрібно проревізувати не тільки наукові здобутки, а й усе чинне законодавство (конституційне, адміністративне, цивільне, господарське, кримінальне),

а також дослідити реальні потреби експертної, слідчої і судової практики щодо його застосування;

— по-друге, необхідно істотно оновити не лише чинне законодавство, а й усю відомчу нормативно-правову базу, сформувані власні принципи, доктрини, критерії, запровадити новітні засоби пізнання та підходи до нової правозастосовної та правоохоронної практики в Україні;

— по-третє, необхідно підготувати нових конкурентоспроможних фахівців у сфері правосуддя, судочинства, правопорядку – юристів із новітніми поглядами, сучасними знаннями, навиками, уміннями та новим креативним перспективним мисленням для досягнення позитивних результатів і формування світоглядних принципів світової, європейської і вітчизняної юридичної практики.

Безперечно, згаданими проблемами не вичерпується перелік указаних завдань правової освіти, правничої науки та юридичної практики. Головне в тому, що юридична освіта, правнича наука і професійно орієнтована експертна, судова, слідча, прокурорська, адвокатська практика України повинні формуватися й ґрунтуватися на сучасних доктринах, нових цивілізованих підходах, планетарних світоглядних принципах із урахуванням вітчизняного та світового досвіду й відповідати міжнародним стандартам життя, а саме:

— юридична практика конституційного, адміністративного, цивільного, господарського і кримінального судочинства, яка є різновидом соціально-історичної практики, містить у собі риси, суперечності та проблеми суспільної практики країни. Водночас зміни в суспільстві повинні мати системний, консолідований, масштабний і комплексний характер. Змінити на краще саму лише юридичну практику самостійно неможливо;

— юридична практика конституційного, адміністративного, цивільного, господарського і кримінального судочинства разом із правом і правосвідомістю та праворозумінням є найважливішими складовими правової системи України. Без них як юридична практика, так і сама правова система неможливі (не виникають, не розвиваються й не функціонують), тому що вони в правовій системі є консолідованим сполучним елементом. Нормативно-правові акти, індивідуально-конкретні розпорядження (рішення), суб'єктивні права і юридичні обов'язки, правові ідеї тощо – усе це та багато інших правових питань юридична практика пов'язує в єдине ціле – у правову систему суспільства і держави;

— юридична практика конституційного, адміністративного, цивільного, господарського і кримінального судочинства, як частина культури суспільства, є специфічним проявом його свідомості й спрямована на конкретні зміни в суспільному житті, на об'єктивно-реальне перетворення дійсності. Вона, по суті, є своєрідним «виробництвом», а отже, останньому об'єктивно необхідне наукове забезпечення: потрібен високопрофесійний, висококваліфікований, високоосвічений персонал, матеріальні, фінансові, організаційні, управлінські та інші ресурси. Професіоналізм суб'єктів державотворчої діяльності стає невід'ємною властивістю юридичної практики – законодавчої, виконавчої, інтерпретаційної, судової, експертної, слідчої, прокурорської, нотаріальної, адвокатської, оперативно-розшукової та інших її видів. Адаже вони потребують від суб'єктів експертного, слідчого, судового й оперативно-розшукового пізнання високого рівня професійної підготовки, ініціативи, самостійності та багато інших знань, навиків, умінь, прийомів тощо;

— юридична практика конституційного, адміністративного, цивільного, господарського і кримінального судочинства, що дуже важливо, не тільки сприяє вдосконаленню й цілеспрямованій зміні вже чинних нормативно-правових актів (Конституції України, КК України, КПК України, ЦК України, ЦПК України та інших законів України, а також відомчих нормативно-правових актів), а й формує умови до змін у правовій, економічній, політичній, управлінській, освітянській, матеріальній, духовній, суспільній сферах життя. Юридична практика завжди породжує і формує відповідні юридичні стандар-

ти, механізми, наслідки, результати – закони, міжнародні договори, рішення судів тощо. Значення практики взагалі та юридичної практики, зокрема, неможливо переоцінити. Ще Людвіг Фейєрбах писав, що «...сумніви, яких не розвіює теорія, вирішить практика...» [4, с. 37].

Сучасна юридична освіта, правнича наука і практика конституційного, адміністративного, цивільного, господарського і кримінального судочинства поставили перед суспільством і державою цілий комплекс проблем і завдань щодо забезпечення їх інтегрованим системним законодавством, арсеналом засобів наукового пізнання, доказування, розслідування та відповідними висококваліфікованими освітянами, науковцями, фахівцями-практиками. Над новою моделлю формування сучасного висококваліфікованого, високоосвіченого фахівця у сфері правосуддя, судочинства та правопорядку працюють не тільки провідні юридичні вузи, а й профільні наукові установи та дослідні відомства, а також багато інших закладів, установ і організацій, компетентних фахівців країни. Ця надзвичайно важлива, складна й водночас актуальна комплексна проблема осмислюється всім суспільством, а її розв'язання є одним із нагальних завдань сьогодення, бо має привести до формування нової концепції наукового забезпечення соціального порядку в державі: в державних установах, органах законодавчої, виконавчої, судової влади тощо [1, с. 5–7].

Відомо, що процес формування юридичного світогляду та праворозуміння своїм корінням сягає античного періоду історії. Він тісно й невід'ємно пов'язаний із філософією права, правовою гносеологією, теорією та історією розвитку держави і права, логікою формування органів законодавчої, виконавчої, судової влади тощо. Саме правова наука разом з історією, філософією, соціологією, психологією, логікою, кібернетикою, інформатикою, системологією, іншими дисциплінами закладає фундамент освітніх ресурсів для підготовки майбутніх фахівців у галузі правосуддя, судочинства, суддівського адміністрування, а саме:

— по-перше, формує основу базових дисциплін з фундаментальною загальнотеоретичною підготовкою висококваліфікованих правників широкого діапазону дій і профілю, озброює студентів знаннями про найзагальніші, основоположні закономірності державно-правового, цивільно-правового та господарсько-правового життя суспільства;

— по-друге, комплекс загальнотеоретичних дисциплін з філософії права, теорії держави і права, правової гносеології, правосуддя, судоустрою, судочинства, правопорядку закладає фундамент знань майбутніх фахівців, їхнього юридичного світогляду, здатності ухвалювати справедливі юридичні рішення у професійній сфері;

— по-третє, загальнотеоретичні дисципліни з соціальної філософії права, історії держави та права, соціології права, антропології права, теорії судового пізнання дають майбутнім юристам загальне світоглядне уявлення про основні державно-правові поняття і категорії, необхідні для подальшого ефективного засвоєння галузевих та інших прикладних професійно орієнтованих юридичних дисциплін.

Окрім зазначеного, дуже важливим є те, що саме такі новітні засоби пізнання, якими користуються сьогодні юридична деонтологія, філософія права, історія та теорія держави і права, теорія судового пізнання, формують у майбутніх фахівців юридичної практики навик й уміння давати належну правову оцінку складним явищам і процесам державно-правової дійсності у сфері правосуддя, судочинства та правопорядку.

Тільки юрист, озброєний сучасними фундаментальними теоретичними науковими знаннями й практичними навичками та уміннями, успішно реалізує себе в процесі юридичної практики, бо спроможний кваліфіковано роз'яснити та розв'язати низку різноманітних суперечностей, проблем державного і суспільного будівництва, активно протистояти порушенням законності, запобігати та протидіяти шахрайству, корупції, зокрема й політичній, упродовжувати в життя світоглядні європейські цінності.

Для вищого юридичного навчального закладу (університету, інституту, академії) дуже важливим є правильна організація вивчення комплексу як світоглядних, так і загальнофілософських, базових і спеціальних юридичних дисциплін та системних новітніх засобів науково-забезпечення соціально-правової реальності.

Саме тому філософію права, аналітичну юриспруденцію, теорію та історію держави і права, правову гносеологію як базові дисципліни повинні викладати сьогодні у вузах на основі з'ясування джерелознавчого, історіографічного, теоретичного, методологічного та праксеологічного аспектів; вивчення предмета, функцій, місця в системі соціальних та юридичних наук, які побудовані на основі використання сучасних світоглядних принципів, засобів пізнання, загальнофілософських, загальнонаукових, окремо наукових і спеціально наукових методів пізнання.

Вважаємо, що окремо доцільно вивчати питання, які пов'язані з юридичною деонтологією, філософією права, аналітичною юриспруденцією, гносеологією права, правовою компаративістикою, історією і теорією держави та права й іншими галузями конституційного, адміністративного, цивільного, господарського і кримінального права. Виходячи з цього, слід регулярно проводити модульні контрольні, готувати наукові реферати, курсові й магістерські роботи, складати семестрові іспити, а деякі дисципліни, крім того, виносити й на державний іспит.

Усе це свідчить про важливість навчальних предметів, їхнє суттєве значення у формуванні високоосвічених, висококваліфікованих фахівців, котрі повинні реалізувати ідеї суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави на основі принципів верховенства права, закону, правди, справедливості, милосердя в діяльності органів правосуддя, судочинства та правопорядку, оскільки ці принципи гарантовані статтями 3, 8, 19 чинної Конституції України [5, с. 7–16].

Водночас сьогодні в організації вивчення загально-теоретичних базових курсів з теорії держави і права, правосуддя і судочинства накопичилося чимало суперечностей, нереалізованих проблем, розв'язання яких юридичною освітою і правничою наукою не тільки покращить підготовку студентів-юристів, а й значно підвищить конкурентну спроможність випускників юридичних вузів.

Для цього, виходячи з вимог нового чинного законодавства, слід збільшити кількість навчальних годин на вивчення новітніх загальнотеоретичних дисциплін; ввести в навчальний процес новітні дисципліни, нові курси і спецкурси, зокрема такі, як «Аналітична юриспруденція», «Правова гносеологія», «Теорія і практика сучасного наукового забезпечення правосуддя», «Теорія судового пізнання», «Засоби пізнання у сфері правосуддя та судочинства», «Теорія і практика сучасного наукового забезпечення кримінального провадження», «Процесуальне і наукове забезпечення кримінального судочинства», «Правові процедури прийняття організаційних і управлінських рішень у сфері кримінального судочинства», «Організація і управління у сфері кримінального судочинства: системологія, нейробіоніка, аналітика, безпека»; «Засоби психології управління у сфері кримінального судочинства», «Правові і наукові основи кібербезпеки». Крім того, необхідно збільшити кількість лекцій, семінарських та практичних занять з новітніх спецкурсів; оптимізувати базові курси і спецкурси окремо для бакалаврів, спеціалістів та магістрів, забезпечити студентів необхідною кількістю сучасних авторських підручників. Реалії підготовки юристів XXI століття потребують підготовки новітніх електронних підручників, навчальних посібників, опорних конспектів, модульних методичних посібників, інноваційних інтерактивних курсів та ділових ігор, а також вирішення низки інших актуальних освітніх питань, наукових, методичних і дидактичних питань.

При університетах, інститутах, академіях, мабуть, доцільно створити інформаційно-аналітичні довідкові центри організації і управління та стратегічного розвитку юридичної освіти, правничої науки і юридичної практики,

основним завданням яких мають бути розробка, презентація і пропонування новітніх консолідованих системних як традиційних, так і електронних мультимедійних проєктів на основі використання сучасних засобів пізнання та інноваційних інтерактивних технологій. Зокрема, пріоритетними напрямками є розробка і впровадження:

1. Електронних он-лайн-засобів пізнання і навчання.
2. Мультимедійних освітніх, науково-дослідних і праксеологічних комплексів.
3. Електронних веб-проєктів майбутнього.
4. Електронних енциклопедій, підручників і посібників.
5. Мультимедійних підручників і навчальних посібників.

6. Комплексних новітніх наукових бібліотек (на звичайних і електронних носіях) за окремими галузями права, а також з курсу наукового забезпечення судочинства, теорії судового пізнання, криміналістики, судової експертології, теорії оперативно-розшукового пізнання, суддівського адміністрування, організації і управління у сфері судочинства та консолідованої системи новітніх дисциплін і спецкурсів.

Викладене дає підстави для таких висновків:

1) навчальний процес, наукові дослідження, переддипломна практика і стажування, які забезпечують підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері верховенства права, правосуддя та судочинства, повинні базуватися на використанні новітніх світоглядних принципів, загальнофілософських, загальнонаукових, окремо наукових і спеціально наукових засобів наукового пізнання;

2) по-перше, фундамент освітніх ресурсів та інноваційних послуг для підготовки фахівців досудового слідства, судового провадження, суддівського адміністрування являє собою систему базових дисциплін з фундаментальної підготовки правника широкого діапазону дій і профілю, озброює студента знаннями про найзагальніші, основоположні закономірності державно-правового, цивільно-правового, господарсько-правового життя суспільства; по-друге, комплекс загальнотеоретичних дисциплін з конституційного, цивільного, адміністративного, господарського і кримінального права, конституційного, цивільного, адміністративного, господарського і кримінального процесу фактично закладає фундамент для підготовки майбутніх фахівців, їхнього юридичного світогляду, здатності ухвалювати і приймати об'єктивні і справедливі правові рішення в окремих сферах судочинства; по-третє, система спеціальних загальнотеоретичних дисциплін із судової гносеології, судової антропології, порівняльного судового права, правосуддя, судочинства, кримінології, криміналістики, судової експертології, теорії оперативно-розшукового пізнання, кібербезпеки дає студентам знання, навички та уміння, необхідні для освоєння як фундаментальних, так і галузевих та інших прикладних юридичних дисциплін і сфер їх практичного застосування в діяльності органів судової влади, правоохоронних органів та правозахисних організацій;

3) для підвищення якості підготовки юристів у контексті вимог Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції з прав людини, Лісабонської стратегії та принципів кредитно-модульної системи Болонського процесу, а також Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року необхідно започаткувати викладання в навчальному процесі юридичних вузів (університетів, інститутів, академії) і факультетів таких новітніх базових курсів і спецкурсів, як: 1) аналітична філософія права (аналітична юриспруденція); 2) гносеологія права; 3) наукове забезпечення правосуддя; 4) теорія судового пізнання (судова гносеологія) і актуальні проблеми наукового забезпечення пізнавальних процесів у сфері судочинства; 5) засоби пізнання, доказування, розслідування у сфері судочинства; 6) судова антропологія, вокалоскопія, одорологія; 7) системна інформатизація органів судочинства (системологія, кібернетика, безпека); 8) автоматизовані інформаційно-правові системи (характеристика, систем-

на класифікація, ресурсне забезпечення, інформаційні технології в юриспруденції); 9) судова аналітика (консолідовані інформаційні системи, інтегровані банки даних, системні електронні автоматизовані мережі); 10) інформаційно-аналітичне та криміналістичне забезпечення проведення слідчих, процесуальних, судових дій та прийняття правових процедур і організаційно-управлінських рішень (тактичних прийомів, тактичних операцій, тактичних комбінацій); 11) інформаційно-аналітичне забезпечення пізнавальної криміналістичної та оперативно-розшукової діяльності у сфері кримінального судочинства; 12) теорія оперативно-розшукового пізнання; 13) судове джерелознавство; 14) історіографія юриспруденції; 15) людинознавство (поняття, сутність, характеристика, правовий статус); 16) теорія і практика управління у сфері правосуддя, правопорядку та судочинства; 17) інноваційні методи адміністрування в українських судах; 18) правове інформацієзнавство; 19) соціально-комунікаційне право; 20) правнича експертологія; 21) судова експертологія; 22) організація наукових досліджень у правознавстві; 23) теорія запобігання проступкам, правопорушенням, злочинності; 24) теорія кримінального переслідування; 25) правова компаративістика; 26) безпека людини, суспільства, держави; 27) теорія і практика забезпечення кібербезпеки.

Джерела

1. Біленчук П. Д., Перкін В. І., Весельський В. К. Криміналістика: електронний мультимедійний підручник. Програмний продукт. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 26286 від 31.10.2008. Міністерство освіти і науки України. Державний департамент інтелектуальної власності. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2008.
2. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М.: Русский язык, 1982. – Т 3. – 615 с.
3. Забезпечення якості вищої освіти: європейський досвід та реалії українського класичного університету: Навч. посіб./Укл. Петришин Р. І., Ущенко О. Г., Іванчук М. Г. та ін. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. – 208 с.
4. Загальна теорія держави і права: Підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, А. В. Авраменко та інші. – Харків: Право, 2010. – 584 с.
5. Конституція України. – Харків: Фоліо, 2008. – 158 с.
6. Общая теория государства и права: Академический курс: В 3-х т. – 2-е изд., перер. и доп. / Отв. ред. проф. М. Н. Марченко. Том 3. – М.: ИКД «Зерцало – М», 2002. – 480 с.
7. Слово про науку. Кн. І. – М., 1976. – 384 с.

Процесуальні гарантії використання адвокатом спеціальних знань у кримінальному судочинстві

Марина БОЙКОВА,
аспірантка Академії адвокатури України

Динамічний розвиток технологій, наукових розробок, відкриття на стику суміжних галузей знань сприяють розвитку виробництва, розширенню меж пізнання тощо. Спеціальні знання слугують не лише прогресу конкретної галузі (хімії, фізики, медицини). Особливу роль вони відіграють у кримінальному судочинстві під час установалення деяких обставин події злочину, причетності особи до скоєного, способу вчинення правопорушення, методів протидії розслідуванню шляхом знищення або інсценування слідової картини.

Основоположник криміналістики Ганс Гросс зазначав про потребу слідчого судді користуватися спеціальними знаннями, «оскільки йому доводиться вирішувати питання з усіх, без винятку, галузей людського знання, він має знати різні мови, вміти малювати, повинен знати, що йому може відповісти судовий лікар. Він повинен бути обізнаний з хитро-

щами браконьєра, так само, як і з прийомами біржового спекулянта, він має чітко уявляти, в який спосіб здійснено підміну духовного заповіту, як відбулася залізнична катастрофа, як діяли під час гри в карти шулери, як вибухнув котел, як саме продавець коней вводив в оману покупців; він має бути обізнаний з обліком рахунків у торговельних книгах; розу-